הלכה · מחברי זמננו · עיונים בהלכה ובש״ס

קונטרס בגדרי שהייה וחזרה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קונטרס בגדרי שהייה וחזרה

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קונטרס-בגדרי-שהייה-וחזרה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

מבוא 4
השאלה הבסיסית 5
חקירה בפעולת שהייה 6
הדיונים 7
חקירה בדין מאב"ד 7
מקור דין מאב"ד 8
הדינים היוצאים מפלוגתת רבנן וחנניה . . 9
שיטת הר"ח והתימה עליו 9
שיטת הרי"ף והסתירה בדבריו 10
הדינים היוצאים משיטת הרי"ף 11
שיטת הרש"ל 11
בקושיית רעק"א מסוגיית מגיס 12
ובדין קירוב בישול בהגסה 14
הדינים היוצאים בענין מגיס 14
נקודה ראשונה לאופן דהטמנה 15
ולכאורה סתירה מגמ' מפורשת 15
נקודה שניה לאופן דהטמנה 16
ונבאר מתני' לפי הסבר דאיירי בשהייה (מבוסס לפי שיטת הב"ח) 16
סיכום דברי הב"ח 17
ולכאורה דברי הב"ח קשין 17
וה"ה דדברי רש"י קשין 17
וניישב דברי הב"ח כך בסייעתא דשמיא . 18
אומר הב"ח 18
ובחקירה זו איכא הרבה נפק"מ 18
יישוב מחלוקת הרמב"ם והראשונים בענין גרוף בין תנור לכירה (עוד חקירה) 19
יישוב המחלוקת וכן יישוב החקירה 19
וכאן מגיע יישוב ספיקא דתרי צדדי דהאבעיא להו 19
עוד חקירה בפעולת הגריפה בדרך הפילפול 20
דחיית צד אחד 20
עוד חקירה בשהייה והטמנה בדרך הפילפול (לפני יישוב הסתירה בדברי חנניה) 20
ובכללי הטמנה ותתורץ החקירה 21
ויבואר כאן בסייעתא דשמיא דמתיישבת הסוגיא לאופן "כירה דשהייה" 21
בעוצמת הסבראה דחנניה 22
הבנה בדברי התוס' ד"ה עד שיגרוף 23
המקור לסברא דחנניה 24
הביאור בגדרי שהייה וחזרה 25
הגדר בדין חזרה 25
בגדרי דין אין בישול לאחר בישול הנלמד מתוך דיני שהייה 26
עוד בגדר מאב"ד 28
ביישוב קושיית הגרעק"א מדין מגיס 29
הדינים היוצאים 29
הדינים היוצאים בדיני שהייה 29
בדין צלי ע"ג האש, ודין קדירה המפסקת 30
הסברא הגדולה דהירושלמי 31
והנה שוב לכאורה 32
ונראה דיש ליישב עוד באופן אחר 33

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב צפרי שליט"א

בגדרי הדין דשהייה וחזרה בשבת ובע"ש ובדיני סמיכה והטמנה

הרחבת הסברא בסוגיא, ואינו מתיימר לגלות דעה בהלכה

מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת - תשע"ב

בהסכמת הרב משה טובי' דינקל שליט"א, הוגה ע"י הרה"ג ר' משה המבורגר שליט"א

הרב יעקב צפרי שליט"א
טל' לתגובות 02-9995744

מבוא

ישתבח ויתעלה שמו של בורא עולם המחדש בריאתו של עולם בכל יום תמיד בהתחדשות מחודשת, הנותן בנו כח להפליא בחדוותא דאורייתא ומחדש בנו קריה דאורייתא לשמה, לרומם קרנה של תורה ולהגדיל תורה ולהאדירה, וע"ז נאמר "ציון קריה נאמנה" ואין ציון אלא תורה כפי הנאמר "כי מציון תצא תורה" וחד הוא. ובראשית דברי אודה לרבש"ע שנתן בי עוז כח ואומץ לחבר חיבורים ולהשקיט רעבוני וצמאוני בבירור עניינים לעומקם עד כמה שיש לאל ידי, וזיכני לברר וללבן הסוגיא באופנים שונים "כפעמון זהב ורימון" ועוד "פעמון זהב ורימון" על המזבח הטהור, וכפי שראיתי לנסות להציב את "הפעמון" שהוא "הפילפול" "והזהב שהוא "הסברא" ושוב "ורימון" שהוא "הסיכום" בכל מהלך החיבור הזה העוסק בפילפולא דאורייתא.

מטרת חיבור זה ואי"ה עוד כהנה וכהנה הוא כדי לתת לעצמי את האמונה שאפשר להגיע למצב של פישוט דברים קשים ע"י קצת השקעה ורצון לעיין היטב בדברי הגמ' והראשונים ובדרך זו אפשר להגיע לכל דבר טוב בסוגיא זו ובכל מקום שנלמד.

בסוד הענין, קונטרס זה מבוסס כולו על קושיא שהתעוררה לי בסוגיא, ובה פתחתי את החיבור הזה, ולמעשה כל הנכתב כאן הרי זה חבורה אחת שלימה מתחילה ועד סוף, וכדי להקל על המעיין, הדגשתי לפני כל מהלך מה ידובר בו, וכן יהא בכך קל להמעיין לחבור בקל למהלך הסוגיא, בעז"ה.

ברצוני להביע את הערכתי הגדולה לכל מתפללי ולומדי בית המדרש "שערי תורה" בנשיאות מורינו הגדול הגרמ"ט דינקל שליט"א המרבץ תורה ויראה ומוסיף לנו חוסן ואומץ השקפה ותורה בדרכי ההלוך ילך של חיי בן תורה אמיתי לכל מהלך חייו,

ובודאי הדברים שנכתבו כאן בין הייתר לובנו ודוברו בשיתוף חבר הלומדים והת"ח עמם נמצאים במשך הזמן.

וכן הוד והדר למלכותא דרבנן ותודה גדולה ומרובה לאיש האשכולות השם חפצו בעומקה ובחידודה של תורה ועליו נאמר "ארוכים מעלותיו מארץ מידה ורחבים מיני ים" הלא הוא הרה"ג ר' משה המבורגר שליט"א בעל מחבר ספר "פניני משה" על מסכתות שבת וברכות, שטרח רבות בגיוס שעות רבות בהגהת הקונטרס, והן על התעניינות בפועל בעצם תוכן הדברים, לבחון מידת רמת אמיתותן.

וכן התודה הגדולה והברכה המרובה לנוות ביתי שתחי' שסייעה בכל הדרכים האפשריים בחכמה גדולה ובתבונה נפלאה ע"מ שייצא חיבור זה לאור עולם ולקחה על עצמה עול גדול בכל ענייני הבית בכל תקופת החיבור הנ"ל באופן בל יתואר כדי שאהיה פנוי להשקיע ראשי וכל כוחותי בעומק הסוגיא והסברא ע"מ שיצאו דברים מתוקנים וברורים ועליה הפסוק אומר "אשת חיל " חילה וחלקה גדול בכל המהלך הגדול הזה וכהדומה להנאמר כבר במסכ' כתוב' ס"ג וכן בנדרים נ' "שלי, שלה הוא" ישלם לה ה' שכר גדול ונרווה נחת מרובה מכל יוצאי חלצינו עד בלי די ונראה הצלחה במעשי ידינו בכל מקום שנפנה, אמן.

השאלה הבסיסית

במאי דהוקשא לי, דלכאורה איכא סתירה גדולה בדברי חנניה (בגמ' ל"ו ע"ב) דהנה יש לדייק טובא בלישנא דחנניה בברייתא, במאי דקאמר "אע"פ שאינו גרוף וקטום", דממנ"פ, משמע להדיא דאינו גרוף וקטום הוי חיסרון גמור ואין להקל, א"כ מדוע התיר להשהות באינו גרוף, ומדוע פליג ארבנן בדין זה דסברי באינה גרופה וקטומה דודאי אסור להשהות, ואי ליכא חיסרון כלל במאי דאינו גרוף וקטום, מדוע נקט לישנא **דאע"פ** דמשמע להיפך, דחיסרון ודאי הוא ואעפ"כ אינו מייחס לזה כל חשיבות, ולכאורה איך שייך להתיר כאן ואיכא הגריעתא הזאת הנהוג דהוא יסודי בכל הדין כאן ?

וסתירה זו בדבריו תתורץ בהמשך בסייעתא דשמיא, לאחר ביאור כל עניני הסוגיא וכדאיתא לקמן.

וביסוד הדברים שאלת השאלות בסוגייתינו, האם ענין שהייה מוגדר כשונה מענין הטמנה ושונים הן בדיניהם לגמרי, ובודאי חמור ענין הטמנה מענין שהייה, וענין שהייה ודאי קל הוא, או דילמא ענין אחד הן וכל ענייניהן שוין הן לחומרא ואסורה שהייה ככל דין הטמנה החמורה.

ובדיון דלקמן נדון באופן שהניח מבעו"י קדירה שיש בה תבשיל שהתבשל מבעו"י כשיעור מאכל בן דרוסאי על גבי כירה ואיירי בכירה שאינה גרופה וקטומה. ומעשה זה מיקרי "שהייה לצורך הלילה". וכירה הוי מקום שיש בתוכו גחלים ומעל הגחלים כמין כסא של ברזל, ויש בגגה מקום להניח שם שתי קדירות, וכלשון הגמ' "מקום לשפיתת שתי קדירות" ומאכל בן דרוסאי היינו כשליש בישול או כחצי בישול, וכידוע שנחלקו בזה בראשונים.

והנה ידוע דהמניח קדירה שאינה מבושלת כ"צ מבעו"י ע"ג הכירה הרי זה "משהה" מיקרי. וכן ידוע דהנוטל קדירה בשבת ע"מ להחזירה היכא דהתבשלה כ"צ, "דחזרה" מיקרי. **מעתה** מה יהיה הדין היכא דנטל הקדירה בשבת ע"מ להחזירה ואינה מבושלת כ"צ, האם מיקרי "משהה", או דלמא, ודאי דמיקרי "מחזיר"? וכדלקמיה.

חקירה בפעולת שהייה

ויש לחקור בעצם "מעשה שהייה" אי הוי "מעשה בישול" או דילמא "מעשה שמירה" בעלמא. היינו, אם תכליתו וייעודו של המניח הקדירה ע"ג הכירה הוי שיהיה התבשיל ממשיך ומתבשל יותר ע"י האי מעשה שהייה כדי שיהא ראוי לאכילה לגמרי עד הלילה, והאי מעשה שהייה מועיל לקרב ולמהר הבישול עד לזמן האכילה בלילה, וכמו במשהה תבשיל חי דהוא ע"מ לקרבו ולמהר בישולו להיות ראוי לאכילה עד הלילה. וכן היכא דלא התבשל כ"צ ייעודו בהאי שהייה לקרבו להיות מבושל כ"צ. וכן היכא דהתבשל כ"צ משהינן ליה ע"מ שיהא מצטמק ויפה לו לקראת הלילה, וזוהי כונתו בהאי מעשה והוי "מעשה בישול גמור". ולפי"ז דיינינן ליה ככל מעשה בישול לכל דיניו, או עכ"פ ככל מעשה הטמנה בדבר המוסיף הבל מבעו"י לכל דיניו.

או דילמא דתכליתה וייעודה של השהייה הוא לשמר את חום הקדירה בעודה רותחת מבעו"י, וכן לשמר את חום התבשיל בעודו רותח מבעו"י, כדי שלא יצטננו עד הלילה, וכמות שהן עתה חמים רוצה הוא שיישארו כך עד הלילה, והוי "מעשה שמירה" בעלמא דשומר התבשיל החם ע"י דמניח הקדירה ע"ג הכירה מבעו"י לצורך הלילה, ואיננו כלל לא "מעשה בישול", ולא "מעשה הטמנה" ולא שייך כלל לדיני בישול ולא לדיני הטמנה בדבר המוסיף הבל. וכמו היכא דהקדירה התבשלה כמאב"ד, דהוי קצת ראוי כבר לאכילה, וכדו' בהתבשל כ"צ והוא רותח, דמשהה ושומר חומו לצורך הלילה לכדי שלא יצטנן עד הלילה וכדי לאכלו משחשיכה כשהוא רותח ועדיין בחומו שהיה כמקודם. ואיכא למימר דבהאי שני צדדים תליא פלוגתא דחנניה ורבנן דחנניה שנביא להלן.

הדיונים

ונקדים ג' דיונים ששוים ביסודותיהם לדיני שהייה והובאו בשו"ת אבני נזר או"ח ח"א מלאכת זורע סי' ע"ב, וכן במלאכת צובע סי' קעב'. וע"י זה יחודד יותר חומר הדין דשהייה. דיון ראשון בענין הנותן צמר ליורה. דיון שני בענין כתב ע"ג כתב. דיון שלישי בענין המניח קדירה ע"ג כירה מבעו"י. וכדלהלן.

ובדיון ראשון. אדם שנתן צמר ביורה רותחת וצבעו פעם ראשונה, נסתפק האבנ"ז, היכא דלא נצבע הצמר כ"צ, פעם ראשונה, ובא אחר וצבעו לגמרי, או שאף אחר כך אכתי לא נצבע לגמרי, רק שהוסיף על צבעו הראשון א. אם השני חייב חטאת ב. אי פטור אבל אסור ג. אם מותר לכתחילה.

בדיון שני. "כתב ע"ג כתב". אדם שכתב אות פעם ראשונה, ובא אחר והוסיף דיו על האות הקיימת ונעשה ע"י כן לכאורה תוספת כתב, א. אם השני חייב חטאת, ב. אי פטור אבל אסור, ג. אם מותר לכתחילה.

ובענינינו, אדם שהניח תבשיל שהתבשל כמאב"ד מבעו"י ע"ג הכירה, אם מותר להשהותו לצורך הלילה, א. אם יש בו מעתה משום בישול לאחר בישול ואסור לפעול בו שום פעולת בישול נוספת, ב. מותר לכתחילה, ג. אם פטור אבל אסור.

ויסוד שלש עניינים אלה תלויים בדין אם מיקרי מדאורייתא דמתחדשת הכא פעולה חדשה מעבר לפעולה הקיימת, וחייב מדאורייתא, או דילמא לא מיקרי פעולה חדשה מהותית בעצם הדבר והוי רק מעין תוספת בעלמא היא, ופטור אבל אסור, או אפי' מותר לכתחילה. ע"כ תמצית דברי האבנ"ז.

והנה אם מותר מבעו"י להשהות קדירה ע"ג כירה לצורך הלילה ואע"פ שאינה גרופה וקטומה, לחנניה בגמ' (שבת ל"ו ע"ב) מותר לכתחילה דלא חיישינן שמא יחתה בגחלים משחשיכה. ולרבנן אסור חיישינן שמא יחתה בגחלים משחשיכה למהר התבשיל. ואפי' התבשלה כ"צ מבעו"י היכא דיהא מצטמק ויפה לו משחשיכה אסור.ובפשטות מתני' (שם) דקאסר נתינת תבשיל לא משמע כלל דאיירי בהתבשל כמאב"ד ואפשר דאיירי אפי' בהתבשל כ"צ ואסור להשהות ולפום ריהטא קיימא מתני' כרבנן אלא אם נוקמא בחזרה ולא בשהייה וכדלקמן.

חקירה בדין מאב"ד

והנה מיקמי דנפטור הספק בנידון דידן (בשהייה) ולמיעל מסקנות לדינים הנלמדים שהקדמנו לעיל, יש לחקור ביסוד דינא דשיעור מאב"ד אם הוא דינא דגמ' וביסודו בהל'

וגדרי בישול מבעו"י הוא, ולכו"ע הוא וכדאיתא בסוגיא, (כ' ע"א) וכדאיתא בהרמב"ם בהל בישול (בפר' ג' הל' ט"ז) שיעור דמאכב"ד שהבאנו כדלקמן. או דילמא דהוא דין וסברא דחידש חנניה בדיני שהייה בלבד ואינו דין בדיני בישול מבעו"י ואינו אליבא דכו"ע אלא דעת יחידאה הוא וכדאיתא בסוגיא (ל"ו ע"ב).

מקור דין מאב"ד

והנה בעיקר סוגיית מאכב"ד בפר"ק י"ט ע"ב מתני' "אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שייצולו מבעו"י" ומקשינן בגמ' וכמה? ומבארת הגמ' עד כדי שיעור מאכל בן דרוסאי וגרסי' התם "וכן אמר ר' יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי נכרים ותניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ע"ג כירה ואע"פ שאינה גרופה וקטומה" ע"כ. ופסקו התם כו"ע אליבא דחנניה ולא פליגי רבנן עליה התם וכן דעת הפוסקים ועי' לקמן ביאור הדבר בשיטת הרי"ף.

ונראה ליישב החקירה, דמדפסקו בגמ' התם בפשטות השיעור דמאב"ד ולכו"ע, משמע בבירור דהוא יסוד ודין בדיני בישול ומדינא דגמ' ושם הוא מקור דינו וכהצד הראשון בחקירה, ולא מדיני שהייה הוא, ורק חנניה סבר לשיטתיה דנאמר אף בשהייה. והביאו סייעתא מר' יוחנן דאיתא נמי ברייתא משמיה דחנניה בדיני שהייה ומתני' אזלא כוותיה דחנניה דאיירי בשהייה לענין שיעור בן דרוסאי. ובהאי מתני' דאיירי בדיני בישול ליכא מחלוקת, דהא איירי בצלי ע"ג האש וכדביארנו, דהתם עיקר הגמ' לענין דינא דשיעור מאכב"ד ולא הכא בסוגיית דכירה דאיירי דווקא בסוגיית שהייה, ע"כ. כך נראה ליישב המקור לדין דמאב"ד.

ונחזור לענינינו. במס' שבת בפר' כירה (ל"ו ע"ב) איתא במתני' "כירה שהסיקוה בגפת ובעצים, לא יתן עד שיגרוף", וביארו הראשונים וכן כתב רש"י "עד שיגרוף", היינו הגחלים דחיישינן שמא יחתה בגחלים. והסתפקו בגמ' במאי דקאמר התנא "לא יתן" אי קאי אחזרה "דלא יחזיר" הוא דקמ"ל היכא דנטל הקדירה מע"ג הכירה בשבת אסור "להחזירה" אבל להשהות היכא דהניח הקדירה מבעו"י ע"ג הכירה מותר להשהותה עד הלילה ומני חנניה היא ובהתבשלה כשיעור מאכל בן דרוסאי מבעו"י מיירי. או דילמא קאי אשהייה "דלא ישהה" הוא דקמ"ל היכא דהניחה מבעו"י ע"ג הכירה דאסור להשהותה לצורך הלילה וכרבנן ואיירי אפי' בהתבשלה כ"צ היכא דבעתיד מצטמק ויפה לו וכמו שביארנו דלא מוכרח דמתני' איירי בהתבשל כמאב"ד.

הדינים היוצאים מפלוגתת רבנן וחנניה

לחנניה מותר לכתחילה להשהות מבעו"י מאכל בן דרוסאי ואפי' אם יתבשל כ"צ ומצטמק ויפה לו, ולרבנן אסור להשהות ואפי' התבשל כ"צ מבעו"י אם יהא לבסוף מצטמק ויפה לו, אבל אם הוא במצב של מצטמק ורע לו מותר. ומאב"ד אסור גם אם בעתיד יהא מצטמק ורע לו, ויתבאר עוד לקמן אי"ה לשיטות כמה מהראשונים.

ובפלוגתת הראשונים כיצד לפסוק בהאי פלוגתא, ובמסקנת הסוגיא: להרי"ף ולהרא"ש והרמב"ם קדירה שהתבשלה כשיעור מאכל ב"ד אסור להשהותה בע"ש לצורך הלילה ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה דחיישינן שמא יחתה בגחלים בשבת ויבוא לידי מבעיר ולשיטתם מסקנת הסוגיא כרבנן היא וסברי דאסור להשהות אף בכהאי גוונא דחיישינן שמא יחתה וסברי "לשהות" תנן.

ולהרשב"א והתוספות והרמב"ן סברי, קדירה שהתבשלה בע"ש כשיעור מאכל ב"ד מותר להשהותה מבעו"י לצורך הלילה ולא חיישינן שמא יחתה בגחלים משחשיכה ולשיטתם מסקנת הסוגיא כחנניה דסבר מותר להשהות בהגיע לכדי מאב"ד ולא חיישינן שמא יחתה בגחלים משחשיכה וסבר "להחזיר" תנן.

שיטת הר"ח והתימה עליו

איתא ברבינו חננאל (והובא ברא"ש), דווקא בהתבשל מבעו"י כ"צ מותר להשהותו לצורך הלילה ואפי' יהא מצטמק ויפה לו. ואם עוד לא התבשל מבעו"י כ"צ ואלא רק כמב"ד אסור להשהותו מבעו"י לצורך הלילה דחיישינן שמא יחתה משחשיכה.

והקשה הקרבן נתנאל (סק"ז), דהא לא אשכחן שום תנא דסבר הכי? לא כחנניה דהא מתיר בלא התבשל כ"צ מבעו"י להשהותו לצורך הלילה ולא כרבנן דהרי היכא דיהא בלילה מצטמק ויפה לו אסרי אפי' דהתבשל כ"צ מבעו"י.

ותירץ, דהר"ח אזיל לשיטתו וסבר בגמ' כר' יוחנן דהלכת' כמותו כנגד רב ושמואל, ור' יוחנן הא הכריע מסברא דנפשיה בהתבשל כ"צ אזיל כחנניה דמותר להשהות הכי והיכא דלא התבשל כ"צ אזיל כרבנן דאסור להשהותו הכי.

ובשיטת הרז"ה, איכא שתי דעות.

הסבר הר"ן, והסבר הדרישה, והתימה עליו.

א. לפי הדרישה הרז"ה לומד, דמתני' דהכא קאי אליבא דחנניה והאי "לא יתן" דמתני' היינו דלא יחזיר הוא משמע אבל לשהות מותר והיינו חנניה, והרי ידוע דלחנניה מותר

לשהות מבעו"י אפי' מאב"ד, וכתב עוד הרז"ה בהאי ענין דאסור להשהות היכא דהתבשל רק מאב"ד.

והקשה הדרישה (שיטה ראשונה) סי' רנ"ג. דהנה נמצאת לכאורה סתירה בדעת הרז"ה, דהא כתב דמתני' "לא יחזיר" תנן ומשמע אבל לשהות מותר וכחנניה, ובד בבד כתב וז"ל, דהיינו דווקא בתבשילין שהתבשלו כ"צ אבל בלא התבשלו כ"צ אסור להשהות, עכ"ל, וזה כמ"ד "לשהות" תנן וכרבנן, דלחנניה מותר אפי' בהתבשל כמב"ד ולא מצאנו בדבריו שום חילוק כמות זה? וחילוק זה יותר מתאים לפי רבנן?

ותירץ הדרישה, דלדעת הרז"ה הנפק"מ במאי דסבר "להחזיר" תנן תהא היכא דבעתיד יהא מצטמק ורע לו דשרי להשהות מבעו"י בהתבשל כמכב"ד ולא מצרכינן ליה להתבשל כ"צ מבעו"י כדי שיהא מותר להשהותו אבל היכא דבעתיד יהא מצטמק ויפה לו, בכי האי גוונא אסור להשהותו מבעו"י בהתבשל רק כמכב"ד.

ב. לפי הר"ן בשיטת הרז"ה. (שיטה שניה) (מובא בר"ן על הרי"ף), דאסור להשהות מאכב"ד מבעו"י, אפי' אם בעתיד יהא מצטמק ורע לו, דהא יש חשש שמא יחתה לקרב בישולו להיות קודם מבושל כ"צ. ובמבושל כ"צ איכא מ"ד בגמ' דשרי ואיכא מ"ד בגמ' דאסר, והכל כמנהג המדינה וכך היא דעת חנניה דסובר דמותר להשהות מבעו"י אם יגיע למצטמק ויפה לו לשיטתו.

ולפ"ז הפלוגתא בשהייה לדעת הרז"ה, משתנה. דלכו"ע בין לחנניה ובין לרבנן בהתבשל כ"צ מבעו"י היכא דאם יגיע למצטמק ורע לו מותר להשהות מבעו"י, והיכא דיגיע למצטמק ויפה לו, לרבנן בכי האי גוונא אסור להשהותו מבעו"י, ולחנניה בכי האי גוונא מותר להשהותו מבעו"י.

ולמסקנות אלה דהרז"ה, הקשה בספר המלחמות להרמב"ן, דהא לא מצינו לחנניה דסבר הכי בגמ', דהא אמר בגמ' סתם "כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו מבעו"י ע"ג כירה ואפי' אינה גרופה וקטומה" ולא מצינו שאסר מאב"ד אם לבסוף יהא מצטמק ויפה לו? ע"ש.

שיטת הרי"ף והסתירה בדבריו

מתני' בפ"ק, י"א ע"א, "אין צולין בשר בצל וביצה מבעו"י ע"ג גחלים אלא כדי שייצולו מבעו"י", ובגמ' וכמה? ומבואר השיעור עד כדי "מאב"ד", וכך פסק התם הרי"ף.

והנה בסוגיא דפר' כירה פסק דאסור להשהות מבעו"י היכא דלא התבשל כ"צ, ואפי' התבשל כ"צ מ"מ אם מצטמק ויפה לו אסור להשהות מחשש שמא יחתה בגחלים משחשיכה.

והקשה הר"ן על הרי"ף, וכן הקשו שאר ראשונים דלכאורה יש סתירה בדבריו, דהא הכא בשהייה דכירה פסק כדברי רבנן דאין להשהות היכא דלא התבשל כ"צ מבעו"י ובפר"ק, לגבי מתני' דאין צולין בשר בצל וביצה פסק דמותר להשהות מבעו"י אפי' כשיעור מאב"ד, ושתי הסוגייות אזלי כדעת חנניה, ורבנן נמי מודו התם להאי שיעורא דבכה"ג שרי לשהויי מבעו"י, וביצה הוי מצטמק ויפה לו ואיך התיר להשהותה מבעו"י ע"ג הגחלים, והרי בסוגייתינו כאן אסר להשהות בכה"ג? וקשיא.

וביאר הר"ן דבביצה אין דבר מפסיק ומפריד בין הגחלים לבינה, ומשו"ה כל שניצולו כמאב"ד מיחרכי ומפסדי, דהתם הביצה יושבת על הגחלים עצמן ומשו"ה שרי. משא"כ הכא דמפסקא קדירה, כי מחתא לאחר שהגיע לכמאב"ד לא קשי ליה, אדרבא ממהר בישולו, ומשו"ה אסור להשהות, דע"כ איכא חשש שמא יחתה בגחלים משחשיכה.

הדינים היוצאים משיטת הרי"ף

באינה גרופה, אסור להשהות אפי' התבשל כ"צ, ואפי' יגיע לכדי מצטמק ורע לו. ורק אם מבעו"י מצטמק ורע לו מותר להשהות.

ובגרופה וקטומה, מותר אפי' בלא התבשל כ"צ, ואפי' מצטמק ויפה לו, ומשום דאיכא היכירא ולא אתי לאחתויי כלל. וביצה משום שהיא כבר צלויה כשיעור מאב"ד ומונחת ע"ג האש, מותר להשהותה, דהא אם יחתה בגחלים ישרפנה ומפסיד לה ולא יחתה.

ובאמת היכא דהיא קודם שיעור מאב"ד אסור יהא להשהותה ואפי' שנמצאת ע"ג האש ממש דהא יחתה לכדי שתתבשל עכ"פ שתהיה קצת ראויה לאכילה.

שיטת הרש"ל

מובא בתפארת שמואל על הרא"ש. סי' א' אות ה'. דמאכל בן דרוסאי, הוא הכלל הקובע להתיר שהייה, אפילו על הגחלים עצמן כשהן בוערים, וכלשון הרש"ל "הנראה בעיני לפסק הלכה דודאי מותר להשהות קדירה ע"ג כירה, אפי' בתוך הכירה והיא מלאה גחלים בוערות" ומפני שהתבשל כשיעור מאב"ד, ואפילו בתנור מותר אם הגיע למאב"ד, ולא חיישינן לשמא יחתה, בין בכירה ובין בתנור". עכ"ל.

ובאופן השהייה מצינו שתי שיטות. א. שיטת הר"ח, ב. שיטת הרמב"ם, ג. והרש"ל דנחלק בדין עם הרמב"ם וכדלקמן.

א. **שיטת הר"ח**, איירי דהקדירה מונחת על כסא של ברזל וכן מובא בדברי הטור רנ"ג בשם הר"ח דאי מונחת על הגחלים עצמן הוי כמו הטמנה ואסור. ועיין בחזו"א, חאו"ח סי' ע"ז.

ב. **שיטת הרמב"ם** בפר' ג' מהל' שבת הל"ג. משמע דאין הקדירה מונחת על כסא של ברזל אלא מונחת על הגחלים, דכתב וז"ל, מניחין קדירה ע"ג האש או ע"ג גחלים והן מתבשלים והולכין כל השבת ואוכלין אותה בשבת ויש בדבר זה דברים שהן אסורים גזירה שמא יחתה בגחלים, עכ"ל. מבואר בדבריו דאופן השהייה איירי על הגחלים ולא ע"ג כסא, ודלא כשיט' הר"ח שהזכ', ע"כ.

ג. **שיטת הרש"ל**. וז"ל. דוודאי הכא מירי שהקדירה מונחת על הגחלים עצמן ואירי בהתבשלה כמאכל בן דרוסאי ומותר להשהות בכי האי גוונא אפי' בתוך הכירה והיא מלאה גחלים בוערות ואף בתנור מותר בכי האי גוונא אפי' באינה גרופה דוודאי לא יחתה, וכן תבשיל חי מותר מאחר שאינו ראוי לצורך הלילה וכל הלילה יתבשל לו כראוי", וכתב דלא כהרמב"ם, דלהרמב"ם אסור להשהות בכל התנאים הללו, ובוודאי יש איסור בתנור אפילו בגרוף וקטום ומפני שחומו רב וע"כ אפי' גרוף וקטום, אסור להשהות, וכתב דהסברא היא להיפך, דיותר אסור תבשיל חי מתבשיל שהתבשל כמאב"ד, דאילו תבשיל חי יש יותר חשש שמא יחתה לצורך הלילה דהא תנור חומו רב, ופליג על דעת הרמב"ם, ומתיר להשהות הן בתנור והן בכירה ואפי' בכופח, וכופח הוא כעין כירה רק שיש לו מקום לשפיתת קדירה אחת.

ובאמת ברמב"ם לא הוזכר כלל "תבשיל שהתבשל כמאב"ד" אלא "תבשיל התבשל כ"צ" או "תבשיל שלא התבשל כ"צ" וסבר כהרי"ף דבלא התבשל כ"צ אסור להשהותו, ומשמע מדבריו דמאב"ד מיחשיב "לא התבשל כ"צ", וכך השיג הגהמ"י (שם) דלהרמב"ם "מאב"ד" לא מיקרי מבושל כ"צ. ע"ש באריכות.

בקושיית רעק"א מסוגיית מגיס

והנה הקשה הרעק"א, מדוע אין דנין בסוגיא מדין מגיס בקדירה ואפי' בגרופה וקטומה יתחייב משום מבשל דאורייתא, דמשום שמא יגיס אסור אף לאחר מאב"ד ואף בגרופה וקטומה, וכדאיתא בפר' קמ' דשבת (י"ח, ע"ב.) בההיא סוגיא דיורה עקורה וטוחה, דהקשה שמואל וניחוש שמא יגיס ביורה, ויתחייב משום צובע? וכמבואר התם בחידושי

הרשב"א (שבת פ"א עס"ד ד"ה ומהא) דעכ"פ לפני מאב"ד איכא איסור מגיס, ותירצה התם הגמ' בעקורה וטוחה, משמע מיניה דבעקורה גרידא איכא איסור דמגיס, והכא במתני' "עד שיגרוף" משמע דבהאי גרופה וקטומה ליכא טפי שום חשש והרי לא כן הוא וכפי שביארנו?

ועוד הקשה דהנה הסתפק הרשב"א בתבשיל שהוא קודם מאב"ד היכא דהכירה גרופה וקטומה, האם יהא אסור להשהות מטעם דחיישינן שמא יחתה, או דילמא לא חיישינן ויהא מותר להשהותו, ופסק דודאי אסור להשהות דחיישינן שמא יחתה דהא לא הגיע לשעור של מאב"ד.

וא"כ מקשה מדוע הסתפק הרשב"א בקודם מאב"ד אי חיישינן שמא יחתה הרי הרשב"א גופיה כתב דהיכא דהגיע לכדי מאב"ד תו ליכא חשש מגיס ומשמע מדבריו דקודם מב"ד איכא ודאי איסור מגיס, וא"כ מדוע דן בשאלה מדין חשש דמחתה תיפוק ליה מטעם מגיס דהא קודם מאב"ד ליכא שום ספיקא וודאי דיהא אסור להשהות בהכי, ונשאר בצ"ע.

ועוד הקשה מדוע הראשונים לא הזכירו כלל חשש זה של מגיס, וכמובא בשו"ע (בסי' רנ"ג), דפסק להל' דקודם מב"ד האיסור להשהות הוי מטעם שמא יחתה, ולא כתב טעמא משום מגיס הרי לכאורה טעמא דשמא יגיס אלים טפי מטעמא דשמא יחתה דהא ליכא פלוגתא בדין מגיס דהוא אסור ועובר עליו משום מבשל ובודאי בדלא התבשל אפי' כמב"ד?

וכתב עוד הגרע"א (בשיטת הרמ"ך הידועה הובא בכ"מ בפ"ט מהל' שבת, ה"ג), דמצאנו דהרמ"ך למד בהתבשל בפחות ממאב"ד איכא חיוב בישול מדין מגיס אפי' בגרופה וקטומה. עכ"ל רעק"א.

ביאור דבריו: דהא פסק הרמב"ם (שם) וז"ל, המבשל על האור דבר שהיה מבושל כ"צ וכ"ו פטור, עכ"ל הרמב"ם. ותמה הרמ"ך (שם בכ"מ). דמשמע מיניה היכא דלא הספיק להתבשל כ"צ כי אם כמב"ד יהא חייב משום מבשל, וא"כ איך מותר להשהות ע"ג כירה גרופה וקטומה דבר הצריך לו לאכול בלילה ניחוש דילמא מגיס כדגזרינן בצמר ליורה דבעינן עקורה וטוחה, ואלא לאו ש"מ דכל דבר שהתבשל כמב"ד, אם מבשלו יותר שוב אין בישול אחר בישול, משמע מיניה דבפחות ממאב"ד איכא חיוב בישול מדין מגיס ונשאר הרמ"ך בצ"ע.

ובדין קירוב בישול בהגסה

ובאמת מבואר ברשב"א (התם) וכן בב"י סי' רנ"ג, גבי איסור מגיס דפר' קמא, דלא הוי משום מבשל כלל אלא מטעם צובע, דע"י הגסה צובע הצמר ומקרב בהכי יותר את תיקונו, משא"כ הכא בהתבשל כשיעור בן דרוסאי הוי כבר מתוקן לאכילה ולא מוסיף בהגסתו שום קירוב יותר דהא כבר מתוקן הוא, יעו"ש בב"י, ודו"ק. ומביא סייעתא לדבריו דכתב התם, איכא כמה דינים התלויים בהאי קירוב לפטור מדינא למאי דקאמרינן בגמ' "ביורה עקורה וטוחה" דמשמע דבעקורה גרידא איכא מגיס.

ומובא ברשב"א שם שעפי"ז יבוארו כמה סוגייות העוסקות בדיני בישול.

א. בדין כלי ראשון, ידוע דהגסה כדין בישול ואסור אפי' דאינו ע"ג האש, ואי תיקשי לך ממתני' האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין, האיך מוציאין מהן בכף והלא מגיס, תריץ הכי, דבקדירה בהגסה קמייתא איכא משום מגיס דמערב את הכל ומקרב הבישול בהכי משא"כ מכאן ואילך שאר ההגסות לא דכבר ליכא בקדירה משום מבשל.

ב. והיינו דמפרשינן טעמא בתורמוסין ועסיסיות משום שמא יחתה ולא מטעם שמא יגיס, והיינו נמי בדין דידן דמשהינן הקדירה ולא חיישינן שמא יגיס בגרופה וקטומה.

וכן כתב הרמב"ן דמסתבר דלאחר הגסה ראשונה תו ליכא מגיס דהא קירב הבישול. וכתב עוד "עוד יש לי לומר דכל היכא דהתבשל כמב"ד ליכא משום מגיס, דהא מגיס משום מבשל הוא ומב"ד מבושל הוא. ע"כ. וידוע, דלהראשונים הסוברים דמאב"ד מיקרי מבושל בעניין שהייה, לא יהא איסור מגיס לאחר מאב"ד כדין איסור מבשל דהא כבר התבשל. הלא הם הרשב"א והתוס' והרמב"ן. ולראשונים הסוברים דמאב"ד לא מיקרי מבושל בעניין שהייה, יהא איסור מגיס לאחר מאב"ד כדין איסור מבשל. הלא הם הרמב"ם והרי"ף.

הדינים היוצאים בענין מגיס

דלכו"ע, אין איסור מגיס לאחר שהתבשל כמאב"ד, וכמו בצמר ליורה דההגסה הרי היא מקרבת את הצבע לצמר ובצביעה הראשונה מיקרי כבר צבוע, ומי שיבוא אח"כ ויוסיף לצמר צבע, פטור אבל אסור. ה"ה לגבי בישול כמאב"ד דמיקרי כבר התבשל לענין איסור בישול נוסף, והיינו לענין מגיס ושוב לא עובר על איסור מבשל.

ומדברי הרשב"א למדנו. דבהגיע למאכל בן דרוסאי, אפי' באינה גרופה, אין חשש שמא יגיס, דהא אפילו יגיס אינו עובר משום מבשל, וז"ל, "ועוד יש לי לומר דכל דבשל כמאכל בן דרוסאי ליכא משום מגיס, דהא מגיס בכל מקום משום מבשל הוא דמחייב, וכיון

שהגיע למאכל בן דרוסאי, תו ליכא משום מבשל, וכענין שאמרו בפר' כירה, למ"ד שמן אין בו משום בישול, דמותר לתת אותו אפי' במקום שהיד סולדת בו", עכ"ל.
וניישב הקושיא הראשונה שבה פתחנו את הקונטרס, הסתירה בדברי חנניה, ע"י ביאור מתני' דפר' כירה בב' אופנים, כפי מהלך שהתחדש לי בסוגיא.
האחד אופן דהטמנה, ואידך, אופן דשהייה, ולבאר הענין נתבונן בכמה נקודות חשובות בסוגיא דאיכא בהן נפק"מ לכל הדינים, ונבאר תחילה אופן דהטמנה. **וכן תתלבן סוגיית שהייה והטמנה בחומרתן ובשינוייהן בסייעתא דשמיא.**

נקודה ראשונה לאופן דהטמנה

דפר' כירה, עד שאנו דנים אם מהני גרוף וקטום בשהייה וכן אי מהני במאכב"ד או אפי' באופן דמצטמק ויפה לו תיקשי לן מיקמי הכי בקושטא דסוגיין מניין לן דאיירי בשהייה דילמא האי פירקא איירי בדיני הטמנה ואיכא הטמנה המותרת מבעו"י בגרוף וקטום וכשיטת רש"י הידועה דהיכא דגרף וקטם שרי הטמנה או מטעם דגרף או מטעם דעביד היכר, והוי המשך דיני הטמנה מהפרק הקודם דעסק בדין הזה, וכן הזכיר רש"י בדבריו "דהא מוסיף הבל" וסברא זו נלמדת דווקא בעניני הטמנה, ומתני' דידן סתומה היא ולא נזכר בה כלל ענין שהייה ורק גרסינן בה "לא יתן" ומפשטות הלשון לא משמע עניין שהייה דדילמא כולה דמתני' משמע להיפך רק ענין חזרה דלא יתן משמע בין שהייה ובין הטמנה ואפי' חזרה, ועל שהייה המותרת ללא תנאים לא שמענו לומר דמתני' אסרה אותה ? וזה גופא מאי דהתחדש לן מפירקין דכירה דמהני גרופה וקטומה בהטמנה מבעו"י אבל לא איירי כלל בשהייה.
וכן בהרמב"ם גופיה בפר' ג' מהל' שבת הל"ג לא הוזכר כלל ענין שהייה אלא ענין להניח ע"ג הגחלים ותו לא לבר מאי דמפרש ליה התם בהגהמ"י עיי"ש והוא שם הולך במהלך אחר מדברי הרמב"ם.

ולכאורה סתירה מגמ' מפורשת

ואין להקשות ממאי דגרסינן בסוגיין "איבעיא להו לשהות תנן או להחזיר תנן", דאיכא למימר דשהייה זו אייתינן לה דומיא דהטמנה ומדין שמא יחתה בגחלים ושמא יטמין ברמץ דחדא גזירה היא דומיא דהטמנה,
והתחדש לנו דין שהייה רק מכח האיבעיא להו מתוך המהלך החדש דחנניה דהכא בשהייה עסקינן ודלא כבפרק הקודם דאיירי התם בדיני הטמנה וליכא הכא שייכות

להטמנה, דאילולי המהלך והחידוש דחנניה עדיין לא ידענו מענין שהייה דביסוד הדברים מותרת הנחת תבשיל מבעו"י גם לאחר האיבעיא להו, דהא לא שמענו דהדר רש"י משיטתיה דאיירי הכא בהטמנה והכא הוי המשך דיני הטמנה המסועפים מפרקין קמא

ואלא האיבעיא להו לימדונו שתי עינינים, א. דענין "שהייה" מוטל כולו בספק גדול אם להתירו, ב. ענין המהלך דחנניה, דקמה לה שיטת חנניה המבארת לן דדין שהייה מתיר כל ספק בענין תבשיל שאינו בגדר "תבשיל חי" "כקדרא חייתא" וכדו'.

נקודה שניה לאופן דהטמנה

בעצם האיבעיא להו יש לפלפל ולשאול מפני מה אמרו בלשון ספק ? ש"מ דגם לשיטתם יש מקום לומר דהשהייה אסורה דהא מפני שלימדונו דיש מקום להסתפק בהיתר דשהייה ראשית יהא לנו להסתפק אם בכלל להתיר שהייה ? ושנית, מובן מזה שדין שהייה איננו ודאי דמותר אלא אדרבא יש בדין הזה הרבה ספקות וא"כ ממנ"פ אם יש צד כזה והוא חזק לאסור אז מפני מה "יחזרו בהם" לומר צד שני ולאסור רק חזרה אבל שהייה להתיר הרי מאיזה דין נתיר לשיטתם שהייה דהא דומיא דהטמנה ואסור אילולי חנניה דהא מדין חנניה ודאי מובן הצד הזה?

ונבאר מתני' לפי הסבר דאיירי בשהייה (מבוסס לפי שיטת הב"ח)

דהנה התחדש לנו דין דחנניה הסובר דהנחת קדירה ע"ג גחלים מותרת לכתחילה ונקרא היתר זה "שהייה", ומעתה היכא דהתבשיל הגיע למצב מיוחד המוגדר "כשיעור מב"ד" מקבל התבשיל דין שונה לחלוטין ממה שידענו עד כה דמה שידענו הוא דין הטמנה וחמיר דין הטמנה שבעתיים ומ"מ כמו שאמרנו דע"י דהתבשל כמעט כראוי מקבל התבשיל דין יותר קל ופחות חמור, ומעתה נלמד את המשנה בתורת שהייה, ומאי דאמר רש"י "דמוסיף הבל" ליכא כלל קושיא עיין בדברי הב"ח סי' רנ"ג סעי"ק י' שיישב דעת רש"י וחידש בו יסוד גדול בכל ענין הגזירה דשמא יחתה דכתב התם וז"ל הקדוש:

"ולפענ"ד דאף רש"י מודה דלא אמרו מוסיף הבל אלא בהטמנה ולא בא רש"י אלא לפרש מפני מה אסרו להשהות בגפת ובעצים טפי מבקש וגבבא הא לא קעביד מעשה בשבת וקאמר דבגפת ובעצים מוסיף הבל תמיד כשיחתה הילכך באינו גרוף חיישינן שמא יחתה ואע"ג דבגרוף נמי מוסיף הבל מ"מ כיון דאית ליה היכרא דלא ליתי

לחיתויי שרי ולעולם דעת רש"י ככל הפוסקים דהטמנה חמיר טפי משהייה" עכ"ל הב"ח. ונמצא דנלמד בשיטת רש"י נמי דשונה דין שהייה מהטמנה דהטמנה חמור הוא, ושהייה מוכרח הוא דקיל טפי.

סיכום דברי הב"ח

דסברת חיתוי בגחלים אינה סיבה להוספת הבל אלא מפני הדבר המוסיף הבל תמיד, חיישינן לחיתוי בו

ולכאורה דברי הב"ח קשין

א. דהנה יש להבין במה שכתב **הא לא קעביד מעשה בשבת** הא ודאי הוא דאין כאן מעשה בשבת דהניח הקדירה כבר בע"ש ומבעו"י ומה כאן כוונתו ?

ב. ועוד קשה, מאי דקאמר **מפני מה אסרו להשהות בגפת ובעצים טפי מבקש וגבבא** הא איכא חשש דשמא יחתה בהן האם נעלמה ממנו האי סברא ?

ג. ובכלל קשיא ממאי דקאמר **מפני מה אסרו** הרי התירוץ פשוט הוא דמחומרת הדין דהטמנה דאיירי הכא אסור דהא בהו"א ביסוד דברי רש"י שהייה והטמנה חד דינא אית להו וכשם שהטמנה אסור ה"ה שהייה ? ולפי"ז יידחה האופן ללמוד בדעת רש"י דאיירי הכא בשהייה לבד ללא שייכות כלל להטמנה ?

ד. ועוד קשה, מאי דקאמר **ואע"ג דבגרוף נמי מוסיף הבל** דלפי"ז א"כ תיפוק ליה דסגי דליתסר רק משום העובדא דעכשיו מוסיף הבל גם אחר שגרף דהא הגריפה לא הועילה ומדוע קאמרינן לאסור מסברא רחוקה שמא בעתיד יחתה וגזרינן משום זה דספק רחוק הוא ?

וה"ה דדברי רש"י קשין

דכתב "**משום דמוסיף הבל**" וזה רק להאופן דתליא בהבל וכתב עוד "**שמא יחתה בגחלים**" וזה קאי רק אם אזלינן דהטעם משום דבעינן גרוף נמצא סתירה לכאורה מוכרחת בדבריו וכן סתירה הוא למאי דכתיב במתני' "**עד שיגרוף**" משמע ברור דהמעכב הוי "הגריפה" ולא כל הבל כ"ש שניהם והוי תרתי דסתרי ע"כ צ"ל לכאורה לשיטת רש"י דאינו כמו שלמדנו דחד דינא הן "שהייה והטמנה" דחמורה שהייה כהטמנה אלאאינן שוין כלל ונפק"מ דבשהייה מהני אם גרף ואפי' דמוסיף הבלא גם לאחר הגריפה ובהטמנה לא תועיל גריפה דחמורה יותר וכידוע הוא.

וניישב דברי הב"ח כך בסייעתא דשמיא

דהנה יש שני ענינים "**במעשה שבת**".
הראשון, דנעשית פעולת בישול בשבת ע"י האדם, השני, דנעשית פעולת בישול בשבת מאליה, דלכאורה ממנ"פ ודאי נעשית כאן פעולת בישול בשבת, **ע"י האדם**, בהנחת הקדירה בשבת, או החזרתה בשבת, או שהייתה בשבת, **מאליה**, ע"י הגחלים המוסיפין ההבל ובין גרף ובין לא, הגחלים גורמים בישול גמור בקדירה כאן. ובפעולת בישול בשבת מאליה צ"ל דגם האדם שיתף פעולה בקדירה זו כשהניחה מבעו"י ומ"מ בודאי דלא בשבת ממש.

אומר הב"ח

מאי כוונתינו **הא לא קעביד מעשה בשבת** דעכ"פ הרי לא נעשתה פעולה ע"י האדם בעצמו דהא הכא איירי דהניח הקדירה בע"ש ולא בשבת וכאן הוא לא עשה כלל שום פעולה בשבת ומה שהגחלים פועלים ומבשלים בשבת מה שייך זה אליו כלל וע"כ אין שום סיבה להחמיר עליו בגפת ועצים טפי מקש וגבבא דהא אם דנין אנחנו את מעשה פעולת הבישול בשבת דמאליה נעשתה א"כ מאי נפק"מ באיזה גחלים איירי אם של קש וגבבא או אפי' של גפת ועצים הא זה לא נפק"מ כלל לדידן לכאורה ?
וזה מאי דהוקשה לרש"י מדוע מחייבינן ליה בגחלים של גפת ועצים טפי מגחלים של קש וגבבא וע"ז תירץ הב"ח דמ"מ דמחמת הבלן יש סיבה יותר לחשוש בעתיד מאשר מגחלים של קש וגבבא דאין בהן הבל כדי לחשוש בעתיד "דההבל" הוא עיקר הסברא לקבוע הגזירה ולא ענין למעשה שבת כלל אי איכא אי ליכא.
ולפי"ז מובן דבקש וגבבא אין כלל דיון דהן אינם מוסיפין הבל בעצמותן וכדביארנו לעיל. ויש לעיין בביה"ל סי' רנ"ג, בעניין קש וגבבא דנראה דפליג קצת בענין זה

ובחקירה זו איכא הרבה נפק"מ

דלהרמב"ם הרי יש נפק"מ דמפני שיש בתנור הרבה הבל לא מהני גרוף דתמיד יש עדיין ניצוצות בצדדים מפוזרים ורק בכירה מועיל גרוף, וכדהביאו בשמו הראשונים וכן כתב הרש"ל מובא ברא"ש סי' ב' בתפארת שמואל וכפי הנזכר לעיל דהא הרש"ל פליג בענין זה על הרמב"ם וסבר דגם בתנור מותר להשהות היכא דגרוף

יישוב מחלוקת הרמב"ם והראשונים בענין גרוף בין תנור לכירה (עוד חקירה)

ובאמת לפי המהלך של הב"ח ניתן ליישב המחלוקת בין הרמב"ם לשאר הראשונים אי מהני גרוף בתנור דהנה יש שתי ענינים בין תנור וכירה לבין הגחלים, **א**', ענין חום הגחלים, **ב**', ענין חום גוף התנור והכירה.

וכאן המקום לחקור, האם ההבל המגיע לקדירה הוא אך ורק מכח הגחלים בלבד הגחלים הנמצאים בכירה וכן הנמצאים בתנור והן המשפיעים היחידים בכל ענין החום וההבל שנמצא כאן ונפק"מ היכא דנגמרו תו ליכא חום בקדירה או דילמא מכח הכלי בעצמו מכח התנור ומכח הכירה יש הבל לקדירה ואם נקשה מניין להו חום כלל אם לא מהגחלים תהא התשובה דהן סופגים החום מהגחלים ולאחמ"כ יש בכוחן להמשיך לבשל ולהשפיע על הקדירה מכח חומן העצמי, ונמצא דהגחלים נקראים רק היכי תימצי לכלי שיתחמם הרבה וכביכול לאח"מ מתבטלין הן לגבי הכלים דהן רק היכי תימצי **לכלי שמתחמם על ידם** (וחקירה זו אפשר דרבים חולקים עליה, מ"מ להגדיל תורה ולהאדירה)

יישוב המחלוקת וכן יישוב החקירה

ונראה דבהך צדדים ניתן לבאר מחלוקתם דהרמב"ם סבר דהכירה והתנור מקבלים חום מהגחלים ומתחממים ומוסיפין לאחמ"כ הבל מחמת חום עצמי שלהם ולכן בכירה מהני גרוף משום דאין בכוחה לספוג ולהתחמם הרבה מהגחלים, דאין היא כלי סגור כ"כ לשמר החום שישאר חזק בעצמה משא"כ תנור דסגור הוא יותר ויש בו אפשרות לקלוט הרבה חום מהגחלים וממילא נעשה כלי שמייצר בעצמו החום משו"ה גם בגרוף לא מהני לבד מהסברא דהרמבם דאא שלא יישארו עוד גחלים לאחר שגרף,

ולשאר הפוסקים דמתירין גם בתנור בגרוף סברי דמאי דמוסיף הבל הוא הגחלים בעצמם ורק הם, ואין נפק"מ כלל בין כירה לתנור דלא הכלי מוסיף הבל בקדירה אלא הגחלים ע"י חומם וכן ע"י החיתוי בהן, ומשו"ה אין נפקמ ומותר בשניהם וכן אסור בשניהם.

וכאן מגיע יישוב ספיקא דתרי צדדי דהאבעיא להו

והנלע"ד דלפי המהלך שלמדנו השתא דיש לכאורה שתי משניות דכירה "כירה דהטמנה" כהמשך דיני הטמנה ואידך "כירה דשהייה" כדין חדש לחלוטין דהוא מותר מבעו"י, ותתיישב הקושיא על האיבעיא להו וכן ייתורצו הרבה שאלות ששאלנו.

דהנה מאי דשאלנו על האיבעיא להו ממנ"פ, יתיישב לפי"ז יותר דהצד הראשון דהספק דלמא "לשהות תנן" משום דסתמא דמתני' הכי איירי דאזלי האיבעיא לפי פרק כירה דהטמנה וכדביארנו דאסור וכהמשך לדיני הטמנה וא"כ לפי"ז מה יכולה להיות סברא להתיר אחרי שכ"כ ברור לאסור ? אבל לפי מה שלמדנו דיש עוד פרק כירה שהתחדש מעתה "כירה דשהייה" והוא מבוסס ע"פ שיטת התנא חנניה לזה כיוונו האיבעיא להתייחס וללמוד את האופן להתיר השהייה, דאינו שייך להטמנה, ובכך הכל מובן ושפיר.

עוד חקירה בפעולת הגריפה בדרך הפילפול

ולפני שניישב את הקושיא על "האע"פ" דחנניה ננסה עוד לחקור בטעם הגריפה וכדלהלן.

דהנה איכא תרי דינים יסודיים "דינא דהטמנה" ואידך "דינא דשהייה ונמצא להאופן דכירה דהטמנה, האם דינא דגריפא הוי "יסוד דין" בעיקר מאי דמפליגינן בין שתי אלו הדינים דבגרף הוי "שהייה" ובלא גרף הוי "הטמנה"

או דילמא, "דינא דגריפה" אינו "יסוד דין" המחלק ביניהם אלא סברא בדיני הטמנה וכדאיתא הכא בדיני הטמנה דמחמת שלא גרוף איכא איסור דהטמנה ובגרוף ליכא האיסור וההיתר דאיכא הכא לצד דמותר הוא משום דגרף ומותרת הטמנה לאחר גריפה וממילא הכא לא איירי כלל בשהייה גם בגרף וליכא כלל שייכות לשהייה

דחיית צד אחד

ובאמת קשה לומר שגריפת הגחלים מהוים שינוי דין בין שהייה להטמנה מאחר וכמה ראשונים פוסקים דא"א לגרוף כדבעי דלא יישארו כלל עוד גחלים וכן דעת הרמב"ם וע"כ אין הגריפה מעשה כ"כ חזק.

עוד חקירה בשהייה והטמנה בדרך הפילפול (לפני יישוב הסתירה בדברי חנניה)

והנה אית לן עוד לחקור במאי דמוגדר "שהייה והטמנה" דאיכא שני אופנים.

הראשון, דנקבע ע"י שיעור הבישול דההיא קדירה המונחת, אם התבשלה כמב"ד, או כשיעור כ"צ וכדו' לו. דבהתבשלה כ"צ הוי שהייה דהמגמה היא לשמור החום בלבד ואם התבשלה כמב"ד בלבד אז הוי הטמנה דהמגמה היא לתקן הבישול עוד,

והשני דילמא דליכא כלל נפק"מ בשיעורין דהבישול, אלא דהכל ענין של מצב חום הכירה או התנור או כל כלי אחר, דאי איכא גחלים טובא מלמטה או מלמעלה משווינן להטמנה ומשום דאיכא נפק"מ מהחום שיש, או להיפך היכא דליכא הרבה גחלים כגון דאיכא רק למטה ואין מלמעלה בסמוך לדופן הכירה ואין הרבה חום משווינן לשהייה משום דליכא הרבה חום מהגחלים.

ובכללי הטמנה ותתורץ החקירה

והנה ידוע גדר הטמנה מהו (וכמו שיתבאר גם לקמן) דלכו"ע באופן דמכוסה הקדירה מכל צדדיה ודאי דהוי הטמנה גמורה והשאלה תהא באידך אופנים היכא דמכוסה בגחלים למטה ולמעלה היא גלויה או להיפך ומובא בחזו"א (חאו"ה סי' ל"ז סעי"ק י"ט) דאיכא פלוגתא דראשונים היכא דמניח הקדירה ע"ג הגחלים ואין שום דבר המפסיק ביניהם ומלמעלה גלויה היא לגמרי דאיכא פוסקים דסברי דהוי ממש הטמנה, ועיי"ש באריכות.

ואפשר דדין הטמנה בכל מקום שמותר הוי רק אם גרף או קטם וכדעת רוב הפוסקים ושמא איכא למימר דמאי דמתירינן הני פוסקים להניח הקדירה מבעו"י משום דקדים וגרף הגחלים משו"ה מתירין בהטמנה אפי' מבעו"י וטעמם או משום דכבר אינו מוסיף הבל או משום דכבר איכא היכר ותו ליכא חשש שמא יחתה ? וצ"ע ? והנה לכאורה איכא למימר דבהאי תרי צדדים איפליגו אשלי דרבוותא.

הלא הם הרש"י הב"ח הרמב"ם וכן התוס' שהזכרנו לעיל וכדלקמן.

ויבואר כאן בסייעתא דשמיא דמתיישבת הסוגיא לאופן "כירה דשהייה"

והנראה לומר לע"ד דהאי דאמר חנניה "אע"פ שאינו", בא ללמדינו יסוד אמיתי, מתי יש להתחשב במצב דאינו גרוף ואינו קטום לחומרא, ומתי אין להתחשב במצב זה ולקולא הוא דאינו מגרע כלום, דבאמת אין הכא כלל חיסרון וגריעתא במאי דאינו גרוף וקטום, ואינו תמיד חסרון, ואדרבא דוקא משום זה אמר לשון **אע"פ** דהוא הלשון ששייך לומר הכא ואדרבא זה יסביר טובא מפני מה פליג אדרבנן בהאי חשש ויבואר כאן דהסוגיא דכירה נלמדת למעשה טוב לאופן של "כירה דשהייה" ולא קשיא כלל, ומפני דמתבאר להלן דביסוד הסברא דהסוגיא ליכא פלוגתא בין רבנן לחנניה דאיירי בשהייה ולא בהטמנה

ואכן, טעם דאמר חנניה "אע"פ" משום דהכא בהנחת הקדירה ע"ג הכירה עכ"פ נחשבת הקדירה ל"משהה" קדירה ע"ג הכירה" ולא ל"מטמין" קדירה ע"ג הכירה ובמיוחד דיש לכאורה את כל הסיבות והתנאים להגדירה ל"מטמין" ולא ל"משהה" קדירה ע"ג הכירה, דלכאורה תהא הסוגיא בהגדרים של הטמנה ולא בהגדרים של שהייה, דהא יש בתוכה עוד הרבה גחלים בוערות ויש מחמתן הרבה חום והבל, והיה מן הראוי שיהא נחשב מצב זה ל"הטמנה", דהא דומה ממש הוא.

בעוצמת הסברא דחנניה

ומשו"ה, סובר חנניה, היכא דכבר התבשל כמאב"ד, ליכא הכא שום ספק בדיון על מהות גדר הדברים אם בדיני שהייה אם בדיני הטמנה עסקינן, והדיון כאן הוא אך האם לחוש לשמא יחתה בגחלים משחשיכה דהוי סתם חשש גרידא בעלמא, תו ליכא שום איסורא בהאי שהייה דהא אנן לא חיישינן להאי חשש כלל ומשו"ה מותר לכתחילה להשהות מבעו"י. דהא ליכא ויכוח מהותי אי סוגייתינו איירי בדיני הטמנה מחמת דהנה הגחלים לפנינו, וכמו שהתבאר לעיל באריכות גדולה.

ואילוליה דמיסתפינא, אדרבא התימה היא להיפך לתהות ארבנן מאי סברא איכא בדבריהן דפליגי אחנניה?

וה"ה לרבנן דחנניה, איירי וכצ"ל נמי דמודים בהכי, דקדירה המונחת ע"ג הכירה הרי הוא עדיין מוגדר ל"משהה קדירה ע"ג הכירה" ולא ל"מטמין קדירה ע"ג הכירה" גם במצב הנ"ל.

ולא תהא מוגדרת הסוגיא בהגדרים ובחומרות של "הטמנה", ומשום הסיבות והטעמים שהבהרנו כבר לעיל, ואלא אך מפני החשש דשמא יחתה בגחלים משחשיכה אסרו רבנן להשהות מבעו"י, ובהאי חשש פליגי אחנניה דסברי דבעינן הכא לחוש להאי, ובפרט היכא דהתבשל אך כמב"ד דיחתה משחשיכה למהר תבשילו לצורך הלילה מיד.

דע"כ, אילו הוי סברי רבנן דנחשבת הקדירה הכא ל"מטמין קדירה ע"ג הכירה" ולא "למשהה" ומחמת התנאים והסיבות שאמרנו, ונמצא דנחלקו עליו במהות הדבר, אפשר דלא היה פליג עלייהו כלל, וכמו"כ היה חנניה אוסר לכתחילה להשהות קדירה ע"ג הכירה ומשום גדרי איסור ההטמנה כאן, דהא חומרי דיני הטמנה חמורים מדיני שהייה הן, אבל לא כן הוא וכמו שביארנו.

ולפ"ז מובן מהו ה"אע"פ" דחנניה, דאע"פ שאינה גרופה ואינה קטומה, והרי אין זה חיסרון, דהא אינה נקראת מחמת זה הטמנה, ואין זה משנה את עצם מהות הדין במאי

דמניח הקדירה ע"ג כירה מלאה גחלים רותחים, והדיון כאן הוא אך לגבי חשש שמא בעתיד אפשר דיחתה, משום חשש זה, לא טרחינן לאסור עליו לאשהוויי להאי קדירה. ומתירין אנן לכתחילה להשהות התבשיל מבעו"י. זוהי סברת חנניה.

הבנה בדברי התוס' ד"ה עד שיגרוף

ולכאורה יש ראיה לביאור הזה. דהנה התוספות בד"ה "עד שיגרוף" הקשו על שיטת רש"י דסובר טעמא דאיסור שהייה דמוסיף הבל, דהיינו הגחלים, דלכאורה לא שייך כאן טעם זה ומשום דהסוגיא איירי בשהייה ולא איירי כלל בדיני הטמנה וסברת מוסיף הבל שייכת לדיני הטמנה ולא לדיני שהייה?

ויש להתבונן לכאורה. מפני מה האריכו התוספות לבאר ביתר שאת, את פלוגתת חנניה ורבנן וכמו"כ ביארו שוב ושוב את כח סברתן, ולא הסתפקו לומר דאנן פליגי על רש"י ולא סברי כמותו? וכמו שביארנו הטעם? דהא כתבו התוס' וז"ל, "ועוד דחנניה שרי להשהות אף כשאינה גרופה ולא אסרו מוסיף הבל אלא דוקא בהטמנה אבל להשהות שרי", וכן כתבו וז"ל, "וכשאינה גרופה אסרי רבנן דחנניה משום דילמא אתי לאחתוויי", עכ"ל.

ואלא יש מקום לומר, שזו היתה כונתם, לאמר, דאפי' חנניה דמתיר באינה גרופה סובר שאין כאן הטמנה, אלא בשהייה התיר גם כשאינה גרופה, וכל מה שהיה מקום לאסור הוא רק מפני חשש בעלמא של חיתוי אבל שהייה מיקרי כאן ואין כאן הטמנה כלל.

וכן רצו התוס' לבאר בדעת רבנן דפליגי אחנניה, דאף הם אינם חולקים בעיקר הדין לומר דבאינה גרופה מיקרי הטמנה, ויהא הגדר כאן כמו הטמנה ומחמת הגחלים דמוסיפין הבל הן, וכמו שרצה רש"י לטעון, וכפי שביארנו למעלה מה היה מקום ללמוד הכא בסוגיא, אלא דסברי דרק מפני החשש של שמא יחתה הוא דאסרינן, ונשאר כאן גדר של שהייה גמורה ואפילו כשאינה גרופה וקטומה. ואפי' בשהייה אנו גוזרים ואוסרים להשהות מחשש דשמא יחתה.

ואפשר דבהכי הוי הטעם והסיבה שהתוס' האריכו בדבריהם, לחדש את הנפק"מ דיש במעשה השהייה דהכא, דממנ"פ לא איירי הכא בדיני הטמנה, כיון דלפי כו"ע מאי דמתירינן להשהות וכן מאי דאסרינן להשהות, אינו משום השתנות בעצם הדין כלל. כנ"ל.

היוצא מהנ"ל, דבין לחנניה ובין לרבנן אליבא דכל הראשונים, אין סוגייתינו עוסקת בעניני הטמנה כלל, ואלא רק בדיני שהייה מבעו"י ובפלוגתא האם חוששים שמא יחתה משחשיכה או לא חיישינן.

ולפי הנ"ל, כל החקירות מיושבות, ובעיקר מיושב מה דפליג חנניה בעצם יסוד הסוגיא דשהייה דודאי מודה חנניה דאם היה כאן דינא דהטמנה היה מודה לרבנן.

המקור לסברא דחנניה

דשהייה הרי היא בגדר דהוי כשמירה על החום של התבשיל ומבעו"י לצורך הלילה, ומאחר והגיע לכדי מאב"ד, מיחשיב מעתה כשומר על חומו בלבד, ולא כממשיך לבשלו עד הערב בעצם השהייה, ואפי' לא צריך לומר הטעם משום דכבר יתבשל כ"צ ואין הוא מסיח דעתו ממנו.

וסברא זו, ראינו בדברי הרא"ש בפר' ג' סוף סי' ב', וז"ל שם, "דכיון דאינה מתבשלת עוד על הכירה הוי "כתחילת שהייה", משמע להדיא, דלמ"ד "להשהות" שיעור כמאב"ד הוי כנתבשל כ"צ, דשהייה מעתה הוי בגדר "שמירה" על התבשיל שלא יתמעט חומו, ולא משום המשך בישולו כלל.

ובדרכי משה סי' רנ"ז אות ג' תמה, וכי איך שייך לומר כאן הטמנה? הרי הדבר ידוע דהטמנה זה שהקדירה מכוסה כולה מלמעלה, וכאן הרי אינה מכוסה כלל מלמעלה, אלא אך מונחת על הכירה בלבד, ללא שום כיסוי נוסף, וזה לא מיקרי כלל הטמנה לכל הדעות? וא"כ מדוע הסבירו דברי רש"י דאיירי הכא בהטמנה וכדי להקשות עליו?

ולכן סתם לדינא להקל, ליתן בגחלים כל זמן שאינה מכוסה מלמעלה, ואין זה הטמנה.

ובאמת כל הראשונים התפלאו על שיטת רש"י דלומד כאן דהוי איסור הטמנה.

ותמה החזו"א, דהא התם בח' אוה"ח בסי' רנ"ז, מבואר דהיכא דמכסה מלמעלה חשיב כמטמין בדבר המוסיף הבל, אפי' כשאין הקדירה על הגחלים, אבל על הגחלים עצמן, שפיר יש לומר דחשיב הטמנה ואפי' אינו מכוסה למעלה כלל?, ואין להקל בזה, אלא רק לשיטת הרז"ה, ואין כן דעת רוה"פ?

וכתב עוד, דמוזכר באו"ז, דיש עוד היתר להשהות על הגחלים, וז"ל, ושיהוי זה אינה הטמנה אלא כגון כסא של ברזל וכדפיר' ר"ח, משמע מלשונו דלהשהות על הגחלים עצמן אסור, ומלשון רש"י שפי' "ואנן דמשהינן ע"ג כירה וכ"ו, עכ"ל. משמע דעל הגחלים עצמן מותר, כך כתב הא"ז, וצ"ע אומר החזו"א, איך משמע? והאריך שם, ואכ"מ.

הביאור בגדרי שהייה וחזרה

הטור בסי' רנ"ג, מביא להלכה את דברי הרי"ף דאסור להשהות בע"ש מבעו"י, תבשיל שהתבשל אך כמאכל ב"ד, היכא דלא גרף להכירה ולא קטם מבעו"י, וכרבנן דחנניה. והקשה הדרישה מדוע מעמיד הטור את שיטת הרי"ף היכא דמשהה מבעו"י, ולא אמר שמשהה אפי' בשבת, דהא במתני' גרסי' סתם "לא יתן" ולא גרסי' מבעו"י, ומאי האי הכרח להעמיד הסוגיא דוקא מבעו"י יותר ממה שנעמידה דאיירינן בנותן הקדירה ע"ג הכירה ביום השבת והוי משהה בעצם יום השבת?

וייעב דיש נפק"מ בין שהייה בשבת לבין שהייה מע"ש. דבשהייה בשבת מיד עבר על איסור מבשל, והרי האיסור בא ממילא לאלתר עם הנחת הקדירה על הכירה, משא"כ היכא דהשהה הקדירה מע"ש, הרי עתה לא עבר על שום איסור בעת הנחת הקדירה, ורק איכא עתה אך חשש שמא משחשיכה יחתה בגחלים לכדי שיגיע לכדי מאכל ב"ד, ואפ"ה חז"ל אוסרים עליו להשהות כבר מבעו"י מפני זמן המאוחר, דשמא משחשיכה יחתה אז בגחלים, וזה חידוש יותר גדול, וזה רצה הרי"ף לחדש, דאפי' מבעו"י דליכא עתה שום איסור בהנחת הקדירה על הכירה, אפ"ה אנו אוסרים עליו כבר עתה להניח ולהשהות הקדירה ע"ג הכירה, מכח חשש דרבנן דשמא משחשיכה יחתה בגחלים, ואוסרים עליו כבר מעתה וכשעוד התבשיל לא התבשל כ"צ להשהותו.

חזינן מהכא יסוד בגדר שהייה ובמהותה. דענין שהייה. תלינן בגוף התבשיל במאי דצריך עוד בישול שיהא ראוי לאכילה וכ"ז שחסר בבישול שהייה מקרי דהכי הוא לשון הדרישה "ולא הוי כמו חזרה שאז התבשיל מבושל" משמע דבכל ענין אם אינו מבושל כ"צ שהייה מקרי אפי' נטלה והחזירה בשבת והוא חסר בישול שהייה מקרי ולא חזרה. ואינה תלויה בזמן הנחת הקדירה ע"ג הכירה אי מבעו"י אי בשבת או בכל צורת מעשה אחר.

וכתב דהנפק"מ בין משהה בשבת למשהה בע"ש. דבשבת עובר מיד על איסור מבשל דאורייתא בעת הנחתה ע"ג הכירה, ואילו בע"ש, אינו עובר על שום איסור בעת הנחתה ע"ג הכירה אלא דחיישינן שמא יחתה בגחלים משחשיכה, ומשום חשש זה אסרינן אפי' מבעו"י. עכ"ל.

הגדר בדין חזרה

ולפ"ז מובן טובא גם ההגדרה של חזרה ומהותה. דחזרה איירי בתבשיל שבשעה שנטלה בשבת, היה ראוי לאכילה ונגמר בישולו לצורך זה ומיקרי מבושל כ"צ לענין זה, וע"כ

כשמחזירה למקומה והוי חזרה לאותו הבישול שהיה מקודם ראוי לאכילה ע"ש זה מיקרי חזרה דלענין זה אין מתחדש בהתבשיל תוספת בישול ע"מ להכשירו לאכילה דאפי' יהא בו עוד תוספת בישול, מ"מ, אין בתוספת זו משום עדות שהיה חסרון בבישול דהא היה מבושל כ"צ מקודם.

והכי הוא לשון הדרישה "ולא הוי כמו חזרה שאז התבשיל מבושל". ואין עוד מה לחדש בו בהאי חזרה. דאין ללמוד דחזרה מיקרי על שם החזרת הדבר למקומו, וכשם שנטל הקדירה מהכירה ה"ה כשמחזירה למקום שהיתה מונחת, בהאי מעשה מיקרי חזרה. דאינו כן, דהא ביארנו דהיכא דהתבשיל אינו מבושל כ"צ, הרי בהחזרתו הוא מוגדר "כשהייה", דהא לצורך הבישול הוחזר עתה למקומו, ולא יוגדר מעשה זה "מעשה חזרה". כך נראה לבאר, וכן הן משמעות הדברים בדברי הדרישה.

והטעם "דאסור להחזיר" בשבת, בין לחנניה ובין לרבנן הוי אי משום שמא יחתה בגחלים או משום מבשל הוא, או משום דמחזי כמבשל, וכפי שיבואר לקמן בהרחבה לפי שיטות הראשונים בדינא דחזרה.

וה"ה בלהחזיר בע"ש מבעו"י, צ"ל דאיירי, בתבשיל שכבר התבשל כ"צ מבעו"י והיה ע"ג הכירה, ונטלו מהכירה בע"ש ע"מ להחזירו מבעו"י לצורך הלילה, ומיקרי חזרה בהכי, מאחר שכבר מבושל היה כ"צ.

ולפ"ז, יתכן לומר, דגם תבשיל שלא היה מונח כלל ע"ג הכירה כל השבת, וכבר היה מבושל כ"צ הרבה זמן קודם מבעו"י, ובשבת הונח ע"ג הכירה, לכאורה יהא דינו כדין חזרה, ולא כדין שהייה, דהא התבשיל בעצם כבר מבושל כ"צ, ומאי שנא מהאי דלא הונח שם מבעו"י.

ברם. נמצא במחצית השקל שביאר לגבי חזרה, דאיירי בתבשיל שהונח כבר מבעו"י, משמע דהוי מוכרח, ובכל אופן עכ"פ, עצם יסוד הדין הזה אכן נראה אמת, מאחר וכך ראינו בדברי הדרישה.

ולפי כל הנ"ל, מתורצת השאלה ששאלנו בתחילה, בנטל הקדירה מע"ג הכירה בשבת והחזירה, איזה דין יש לזה אם מיקרי שהייה, או דילמא ודאי דמיקרי חזרה. דדין זה תלוי באופן הבישול של התבשיל שלפנינו, וכדביארנו עתה.

בגדרי דין אין בישול לאחר בישול הנלמד מתוך דיני שהייה

והנה, איכא נפק"מ במאב"ד דמיקרי "ראוי לאכילה" לענין "דאין בישול לאחר בישול", ולענין דין "מגיס".

וכן יש לדון, אם מותר לסמוך הקדירה לכירה בשבת, אם דין סמיכה שויא לדין חזרה או דילמא לא שויא?

דהא כתב האור שמח בפר' ג' מהל' שבת וז"ל, מובא בראשונים שתי טעמים מדוע אסור להחזיר הקדירה ע"ג הכירה בשבת: **א**. או כמו שפירשו התוס' והרז"ה, דגזרינן שמא יחתה בגחלים בשבת. **ב**. או, משום מבשל בשבת, וכדעת הרמב"ם בפר' ט' מהל' שבת. ואף אם נתבשלה כ"צ, מ"מ אסור להחזיר, משום דמיחזי כמבשל בשבת, ואתי להחזיר גם כשלא יהא מבושל כ"צ, ויעבור משום מבשל גמור דאורייתא.

וכתב האור שמח הנ"ל, דהא בהא תליא, דדין לסמוך לכירה בשבת תלוי בדין חזרה בשבת, וכן, דין חזרה מבעו"י יהא תלוי בטעם איסור חזרה בשבת. דהנה, דין בישול שדיברנו בענין חזרה בשבת, תלוי באשלי רברבי, הלא הם שיטת התוס' וסייעתם, ושיטת הרמב"ם והרי"ף.

דלשיטת התוס' וסייעתם, לענין חזרה בשבת, כתב האו"ש "כל זמן שאינה ראויה לאכילה, והיינו, שלא נתבשלה כמאב"ד, הדבר פשוט הוא דלא שכיח שיטול הקדירה מן הכירה בשבת, דליתי אח"כ לחזרה, דהא עדיין אינה ראויה לאכילה, וא"כ מדוע יקחנה מלכתחילה? וא"כ אמאי נגזור להחזיר בשבת? אע"כ, בראויה לאכילה מיירי, והיינו נתבשל כמאב"ד. דלשיטתם, אחר שנתבשלה כמאב"ד, תו ליכא משום בישול אחר בישול, ורק משום טעם שמא יחתה בשבת הוא דאיכא איסור להחזיר בשבת", עכ"ל.

ולשיטתם דוקא לתוכה ועל גבה יהא אסור חזרה בשבת, אבל לסמוך אצלה בשבת מבחוץ שרי, כיון דדופן הכירה מפסיק בין הקדירה לגחלים, תו ליכא למיחש שמא יחתה בשבת. ועוד, לשיטתם דסברי דאסור להחזיר בשבת, מטעם שמא יחתה בגחלים בשבת, יהא הדין היכא דנתבשלה כמאב"ד מבעו"י, אסור יהא להחזיר אפי' מבעו"י, אטו שמא יחתה משחשיכה.

איברא, דזה הוא דוקא לשיטת הפוסקים דבשנתבשל כמב"ד, אין בישול אחר בישול דהא מיקרי ראוי לאכילה הוי וכמו שביארנו. אבל לדעת הרמב"ם בפר' ט' מהל' שבת ובמ"מ שם, דהיכא נתבשלה כמאב"ד, יש בה משום בישול אחר בישול, כ"ז שלא התבשלה כ"צ לגמרי, ומאב"ד לא מיקרי התבשלה כ"צ "לגמרי", משו"ה, יהא אסור להחזיר בשבת מטעם מבשל, דהא יש בה משום בישול אחר בישול, דהא עכ"פ עדיין לא התבשלה לגמרי.

והיכא דהתבשלה כ"צ "לגמרי", אסור להחזיר בשבת, משום גזירה שמא יחזיר קודם שנתבשלה כ"צ, וכמאב"ד, דלא מיקרי התבשלה כ"צ "לגמרי", ומשו"ה נמי אסור לסמוך בשבת, אתו חזרה בשבת, דחד דינא אית להו.

ולפ"ז, להרמב"ם דסבר דאיסור חזרה בשבת הוא מטעם מבשל, יהא מותר להחזיר בע"ש, מבעו"י, דהא ליכא חשש דבישול כלל בע"ש מבעו"י דהא הקדירות מבעו"י רותחות הן. ומדברי האור שמח הנ"ל, משמע דאפשר דליכא פלוגתא בהאי וכדלהלן. שכתב דפלוגתת הרמב"ם והתוס' בענין מאכב"ד. דלהרמב"ם, מאכב"ד לא נקרא "התבשל לגמרי", משמע דעכ"פ, לענין "ראוי לאכילה" לא פליג דראוי הוא, ורק משום דיש ענין בבישול שיגמר לגמרי, כי כך זהו דרך בישולו, אבל זה אינו פוגם ולא מחסר בעצם זה דהתבשיל כבר ראוי לאכילה, להרמב"ם.

ולפ"ז אפשר לבאר מדוע בשהייה בע"ש, לא איירינן מטעם שמא יגיס בקדירה לתחייב בזה משום איסור מבשל, דכבר ליכא איסור בישול לאחר שהתבשל כמאב"ד, דכלפי קדירה שהתבשלה כמאכב"ד, ויגיס בה, אמרינן דאין בישול לאחר בישול, דהא כו"ע מודו דראוי הוא כבר לאכילה, ומבושל כ"צ מיקרי לענין ראוי לאכילה, וגם אם יגיס, תו לא עובר משום מבשל בהגסתו.

וכתב עוד בשו"ת אבנ"ז שהבאנו לעיל, בענין מגיס, דאפשר, דלכו"ע בענין מגיס, לא עובר משום בישול אחר בישול בלא התבשל כ"צ, גם לשיטת הרמב"ם דאסר להשהות בלא התבשל כ"צ, דלענין זה אין כבר איסור דמבשל. וכמו בצובע, דלאחר שקלט העין אין בהגסתו כבר משום צובע דהא כבר הצמר צבוע הוא, דענין מגיס התם הוא לצורך קירוב הצבע לצמר, ומיד בהקלט הצבע שוב אינו עובר כלל משום מגיס דהא לא עושה כלום בהגסתו דהא כבר צבוע הוא. וכמו שיבואר עוד בהמשך. כן ה"ה לענין תבשיל, ומשום דכל ענין מגיס הוא רק לצורך קירוב הבישול ולא לגמר הבישול ובלא התבשל כ"צ הרי כבר למעשה נקרא תבשיל מתוקן לצורך אכילה וליכא כ"כ חיסרון בכדי להצריך תיקון המאכל. ועי"ש.

עוד בגדר מאב"ד

ולפי מאי דאיתינן עד השתא, נמצא דמאכב"ד, ליכא חששא דמגיס, וע"כ לא אמרו החשש דמגיס אלא רק חשש של שמא יחתה בגחלים, דאז מתחייב משום מבעיר וק"ל. ויבואר לפי"ז, לשיטת הרמב"ם, דאיסור מבשל במאב"ד "בשבת", אינו משום דמאב"ד איכא עדיין חיסרון בבישול, דהא מאכב"ד, התבשל כ"צ מיקרי לענין דראוי לאכילה.

ומצינו במפורש ברמב"ם, דפסק בפר' ג' הל' ט"ז, בענין צליית ביצה מבעו"י, כתב וז"ל "אין צולין בשר ובצל וביצה ע"ג האש בשבת אלא כדי שיצולו מבעו"י **ויהיו ראויין לאכילה**". וידועה הגמ' התם דמיירי כשיעור מאב"ד, חזינן להדיא, דלשיטתו נמי **מקרי ראוי לאכילה**.

ואלא, הטעם דסובר דאכתי איכא איסור בישול, דעכ"פ הרי חל בתבשיל עוד שינוי, ועצם זה שנוסף בו עוד קצת לגימור בישול משום זה נמי מתחייב ועובר על איסור בישול דאורייתא.

ביישוב קושיית הגרעק"א מדין מגיס

ולפי מה דמשמע מתוך דברי האו"ש, דיש שתי דינים בהתבשל כמאכב"ד: **א**. דמיקרי מבושל בהכי לענין ראוי הוא לאכילת בני אדם הוא, וכמו שביארנו עתה. **ב**. מאי דהתבשיל צריך עדיין בישול הוא משום דהכי הוא דרך בישול דכל תבשיל דרכו ורגילותו הוא להתבשל כ"צ לגמרי, ולא משום דחסר הוא לענין אכילת בני אדם. לפי"ז יש ליישב מה שהקשה הגרעק"א ברישׁ דברינו, מדוע בסוגיא דידן לא אסרינן מטעם חשש דמגיס, דהא ענין מגיס הוא לצורך שיהא ראוי לאכילת בני אדם הוא והוי ענין רק של מקרב בישולו, והרי כבר ראוי הוא לאכילת בני אדם לכו"ע.

וגם לשיטת הרמב"ם, הרי ביארנו דמאב"ד מיחשיב ראוי הוא כבר לאכילת בני אדם. וא"כ, כלפי דין מגיס, תו ליכא חשש שמא יגיס לענין שיהא ראוי לאכילת בני אדם. ומאי דמשהינן ליה עוד הוא אך משום שצריך שייגמר בישולו לגמרי משום דטבעו של בישול הכי הוא, דכל תבשיל דרכו ורגילותו להתבשל כ"צ לגמרי, ומשום האי לא אמרינן החשש דשמא יגיס דהא כבר אין צורך בהאי הגסה, וכמו שביארנו.

הדינים היוצאים

בדין בישול אחר בישול לשיטת האו"ש: להרמב"ם, במאכב"ד לענין שהייה, יש בישול לאחר בישול. ולענין מגיס, אין בישול לאחר בישול. דמגיס הוא לקרב הבישול וכבר מיקרי ראוי לאכילה. ולהתוס' וסייעתם במאב"ד ליכא כלל בישול לאחר בישול, בין לענין שהייה ובין לענין מגיס.

הדינים היוצאים בדיני שהייה

מאב"ד: להרשב"א והתוס', מותר להשהותו מבעו"י, דליכא חשש שמא יחתה משחשיכה. ולהרז"ה לפי הסבר הר"ן, אסור להשהותו מבעו"י בכל אופן, גם אם בעתיד

יגיע לכדי מצטמק ורע לו. ומחשש דשמא יחתה בגחלים כדי שיגיע עכ"פ להיות מבושל כ"צ. וכ"ש אם בעתיד יגיע לכדי מצטמק ויפה לו. ורק אם התבשל כ"צ מבעו"י יהא תלוי לפי מנהג המקום, אם המנהג להתיר יהא מותר ואם המנהג לאסור יהא אסור. ולהרז"ה לפי הסבר הדרישה אפי' במאכב"ד מותר להשהות אם במצב של מצטמק ורע לו. אבל אם מצטמק ויפה לו אסור להשהות מבעו"י. ולהרמב"ם והרי"ף והרא"ש, אסור להשהותו מבעו"י בכל אופן, גם אם יגיע לכדי מצטמק ורע לו. ורק אם מבעו"י מצטמק ורע לו מותר להשהותו.

וקודם מאב"ד: פשיטא לכו"ע אסור להשהות מבעו"י, אפי' גרופה וקטומה. והטעם. להרשב"א בחידושיו בפר"ק, והשו"ע בסי' רנ"ג. שמא יחתה בגחלים. ולדעת הרמ"ך, הובא לעיל, אסור מדין חשש דמגיס.

בדין צלי ע"ג האש, ודין קדירה המפסקת

הנה יש לדון בעומק הענין מתוך דברי הגמ' בסוגיא (וכדמשמע מדברי הרמ"ך בפ"ג הל' ט"ז).

א. אפשר דדינם שוה. וכמו דבצלי מותר להשהות מבעו"י, ה"ה בקדירה, דדינה שוה לכל דיני צלי, דהא לכאורה מאי שנא, וכן בגמ' דילן בשם רבא, (ל"ז ע"ב), איתא לשהות נמי תנינא "אין נותנין וכ"ו ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה, הא קרמו שרי", ולא אמרו שם דלא דמי כי בצלי יחרוך אותו אם יחתה בו, אלמא דחד דינא אית להו.

ב. ואפשר דאין דינם שווה. דבקדירה, אפי' שמפרדת מהגחלים, אסור. וכדאיתא כדלעיל (ל"ז ע"ב), בשם רב "דתרוויהו רב ושמואל סברי מצטמק ויפה לו אסור", אלמא בקדירה, אפי' שמפסקת מהגחלים אסור. ובצלי מותר ע"ג גחלים. ורב גופיה דאסר הכא, התיר התם בצלי ע"ג הגחלים לכתחילה מבעו"י. וכדאיתא התם בגמ' (שם) "וכמה אר"א א' רב כדי שייצולו מבעו"י וכ"ו. אלמא דצלי לרב מותר

ג. ואפשר דדינם שוה, ושניהם אסורים, וכמו שקדירה אסור ה"ה נמי צלי אסור.

ואפשרות זו אינה קימת לכו"ע. לדינא, רק כדי לסבורי ולמיידן בחידודי טפי את כח ותוקף סברתם דגדולי הפוסקים, הכתב מחייב להרחיב הדברים לפן הקיצוני וכדלקמיה, הלא הם "הרמב"ם והרי"ף", האוסרים להשהות קדירה מבעו"י. ואיכא מקום להתפלפל מאד בענין לאמר אדרבא תיקשי להו, דהיא הנותנת? דמההיא סברא גופא, יהא אסור להשהות צלי ע"ג האש? ולכאורה כ"ש הוא? והרי סוגיא מפורשת היא דלא נהגינן הכי

אלא מותר לכתחילה להשהות צלי ולכו"ע הוא, וא"כ ראוי להתבונן מהי הסברא החדשה שלא ידענו עד כה?

הסברא הגדולה דהירושלמי

ובאמת היישוב לקושיא זו, נמצא במהלך של הרמ"ך בהסבר דעת הרמב"ם. דהקשה על הרמב"ם (הובא בכ"מ פר' ג' הל' ט"ז) איך חילק דבצלייה ע"ג הגחלים ממש מותר להשהות מבעו"י, ובבישול, היכא דהקדירה מפסקת בינה לגחלים אסור להשהות מבעו"י? דהא בשני הענינים פסקינן להיתר ולא מחלקינן כלל בין ע"ג גחלים לבין תבשיל בתוך קדירה והיא ע"ג גחלים ומייתי ליה מהא "דאין צולין", בגמ' ל"ז ע"ב, "אמר רבא לשהות תנינא אין נותנין את הפת בתוך התנור עם חשיכה ולא את החררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה הא קרמו פניה שרי". ע"כ. ולא משני ליה התם "אם יחתה יכרוך", אלמא מי שהתיר לצלות צלי התיר נמי להשהות קדירה. ע"ש בכ"מ. ואילו הרמב"ם התיר צלי ואסר קדירה?

ויישב הדברים, דעד השתא אנן אזלינן בתר הבבלי, ואילו הרמב"ם והרי"ף וסיעתם, אזלי כשיטת הירושלמי בסוגיא. ומהירושלמי התחדשה הסברא "דמיחרכי ומפסדי", וסברא זו לא מוזכרת בתלמוד דידן. ולפי סברא זו ודאי דדין צלי שונה מדין קדירה דבצלי אמרינן דאם יחתה, הרי ודאי דיפסיד את המאכל וע"כ לא חיישינן להכי ומותר הוא לכתחילה, משא"כ בקדירה, הרי ודאי יחתה,וככל שיחתה יותר ימהר בישולו יותר מהר וע"כ אסור. ומהבבלי לא שמענו להאי סברא.

וע"ז הקשה דהיא הנותנת, איך הרמב"ם שבק להבבלי וקאי בתר הירושלמי דמהתם בלבד שמענו לסברא זו ואילו בבלי משמע במפורש וברור דליכא להאי סברא? וכדביארנו מדברי רבא כדלעיל? ועוד שם דף כ' ע"א. "תנ"ה חנניה אומר וכ"ו". אלמא דצלי ומבושל חד דינא אית להו?

ויישב, דאפשר דסבר כדעת רב ושמואל בגמ' ל"ז ע"ב'. דסברי מצטמק ויפה לו אסור, ומחלקים בין צלייה לבישול. והתירו בצלייה.

היוצא ממסקנת הדברים, ביסוד הנפק"מ בין צלייה ע"ג האש לתבשיל המונח בקדירה, תלינן בפלוגתת הבבלי והירושלמי בסוגיין. דלהבבלי לא מחלקינן ולהירושלמי מחלקינן. דהרי"ף והרמב"ם אזלי כהירושלמי. והרמ"ך, אזיל כהבבלי דחד דינא אית להו. וכדעת ר' יוחנן בגמ' התם "תנ"ה חנניה אומר וכ"ו". דדינא דחנניה קאי אכולהו, וכמו דצלי מותר כן נמי בתבשיל.

ולפי מה שנתבאר בארוכה עד כאן. ניישב עתה אי"ה, להשלש דינים שהזכרנו בראש דברינו.

בדיון הראשון, בענין דין "כתב ע"ג כתב" יהא שונה מדין תבשיל, דדין כתב, לית מאן דפליג דאין שום שייכות בין תוספת הדיו בפעם השניה לכתב האות הראשונה, דהפעם השניה ודאי הוא מעשה חדש משום דדין החיוב משום דנעשה כאן אות חדשה והרי זה מה שנעשה בתוספת הדיו מאי דהשני הוסיף, דאפי' דנראה דלא מורגש ולא מינכר כ"כ כאות חדשה, מ"מ מאי האי דלא מינכר ה"מעשה צורה" החדשה, הרי למעשה באופן הפעולה דהוספת הדיו נוצרה כאן דמות אחרת ונוצר כאן עשייה חדשה שמשמעותה כלפי הדין, "מעשה אות" חדשה. ועל "מעשה כתיבה" של אות מתחייבים מדאורייתא, ואין זה המשך לדבר שהיה מקודם ואין זה כמו תבשיל ש "אותו תבשיל" ממשיך עוד ועוד להתבשל, דלא נוצר תבשיל חדש במשך בישולו עד כדי כ"צ. משא"כ ב"צובע", שהחיוב על תיקון הצמר והרי הצמר ההוא כבר נצבע מתחילה, ויש לדמותו לתבשיל שהתבשל כמאכל בן דרוסאי, דלדעת קצת פוסקים אין בו משום איסור בישול אחר בישול אפי' לכתחילה

ובדיון השני, בענין דין "צבע ע"ג צבע" בצמר, אפשר, דדמי טפי לתבשיל שהתבשל כשיעור מאב"ד, דכמו שבתבשיל לא נוצר תבשיל חדש בהמשך בישולו, והוי רק מעשה המשך לתיקונו ולסיום בישולו לגמרי דזה הוא דרך הבישול בהכי לתקנו שיהא ראוי לאכילה כראוי. ולדעת כמה פוסקים שהוזכרו לעיל אין בו כבר משום "בישול לאחר בישול" ומותר לכתחילה להשהותו הכי עד להמשך קיום גמר וסיום בישולו. **וה"ה** בצמר ליורה דהחיוב הוא על תיקון הצמר במאי דנצבע, ובפעם הראשונה הרי כבר תוקן ונעשה צמר מתוקן מתחילה, ומאי דהגיע השני והוסיף וצבעו בפעם שניה, או שהוסיף לו צביעה כ"צ, אין משנה בכך את הצמר לצמר אחר וחדש, דהדיון הוא על תיקון הצמר וכבר מתוקן הוא בצביעה הראשונה, וע"כ נראה דאין לחייב להשני כלל.

ע"כ ביארנו בעז"ה בהרחבה את הסוגיא, וכן הדינים שהובאו בשו"ת אבני נזר וכדלעיל, הנלמדים מדיני שהייה.

והנה שוב לכאורה

יש קצת מקום לדון. מה בעצם החשד וההכרח שאסרו חז"ל השהייה מהחשש שיחתה בגחלים, הרי בירא שמים עסקינן ומה הסברא דמורה היתירא לעצמו בשעת הדוחק ומחמת בהילותו לחתות בגחלים למהר תבשילו ולעבור על איסור דאורייתא? ואיך

נחשוש שיחתה בגחלים בשבת, ומה טעם הדבר בהאי מעשה דיש מקום ואפשרות שיעבור על האי איסור ובשוגג, דאיסור דאורייתא הוא, הרי זה מעשה חשוב שאי אפשר לבלי משים לב, ואיך יהא מורה היתירא לעצמו לחתות?

ודנתי בענין עם תלמידי חכמים, שרצו לומר: א. דהענין הוא שמא איזה יהודי באיזה שהוא מקום בעולם יחתה בגחלים ואפי' יעשה זאת בשוגג, ע"כ חז"ל חשבו על הכל שלא יהא מצב שאפי' יהודי אחד שיעבור על האיסור הזה. ב. משום דכשאדם בהול לאכול, יש חשש שמתוך בהילותו יחתה למהר הבישול.

ונראה דיש ליישב עוד באופן אחר

דכיון שכבר יש כאן גחלים דלוקים ובוערים יש מקום לטעות ולומר, כי מה שמחתה בגחלים שכבר השלהבת שולטת בהם, ואך נוסף בהם עוד רתיחת הלהבה ובוערים יותר מחמת החיתוי, זה אינו בגדר האיסור, כי כבר יש אש ולא מתחדשת כאן הבערה חדשה, וחושב האדם שיש להתיר מעשה כזה, דהא לא חידש דבר דהא כבר יש כאן אש מהגחלים, ומה הוא מוסיף, הרי לכאורה אינו מוסיף שום דבר?

וע"ז באו חז"ל ואמרו דודאי אין שום היתר בתורה לדבר זה, דהא הרי זה ממש מבעיר, ומאי שנא מבעיר חדש או מבעיר ישן, מוסיף אש או מדליק אש מלכתחילה, הרי זה ודאי אינו סיבה להתיר חיתוי, וע"כ, על דבר מציאת היתר זה, תקנו לאסור שהייה בע"ש מבעו"י, מחשש, פן אדם יתיר לעצמו לבחוש בגחלים שכבר דולקים, ורק צריך לחממם קצת יותר, וע"ז באה הגזירה והחשש. וה' יעזרני, שלא תצא תקלה על ידי.